

maalet om den danske Befolknings Ernæring paa og ved Godserne, — det er denne Statsmaxime, der altsaa er langt ældre end den store Bønderreform; men ganske vist er det, at da det viste sig, hvor slet Bønderne vare holdne med dette Underhold, som de saaledes fik paa Bøndergodsset, paa det af Staten til Bøndernes Ernæring og Subsistents forbeholdte Gods; optog man et nyt Begreb, idet man nemlig sagde, at Bønderne skulde paa Bøndergodsset finde deres Subsistents „paa taalelige Vilkaar, hvorved de kunde være holdne“ osv.; og denne Tankegang, denne Udvidelse og Forædling af den gamle Statsmaxime finder sit Udtryk i den hele store Fæstelovgivning, som vi Allesammen kende; og det bestandig under Paaberaabelse netop af denne Statsmaxime. Jeg kan nu ikke skjønne rettere end, at naar Udvalgets ærede Fleertal, hvor mildt og fint det end udtrykker sig, opstiller selve Eiendomsretten som en uoverstigelig Skranke mod den Foranstaltning, hvorom her er Tale, maa det consequent ogsaa bryde Staven over hele den Foranstaltning, som dengang foregik; thi det var sandelig et Indgreb i det abstracte Begreb — og her er Ordet „abstract“ paa sin rette Plads. — om Eiendomsretten, et langt alvorligere og dybere Indgreb end det, hvorom der nu er Tale, og dog var det den Reform, der har kastet en saadan Glands over Frederik den Sjettes første Ungdomsbedrifter, at end ikke en halvhundredaarig Regjering, fuld af Feil og Ulykker, har kunnet udslette og forværre dette. Jeg skal ikke fordybe mig i den Betragtning, at det væsentlig skyldes denne Foranstaltning, at der nu eksisterer et dansk Folk, som har kunnet tage Plads paa den danske Rigsdag. Men jeg kan altsaa ikke skjønne rettere end Get af Lo: enten maa den ærede Ordfører sige, at det ganske vist efter en juridisk Opfattelse maa siges at være Uret, hvad der dengang skete, men det er en gammel Erfaring, at, naar Uretten kun bliver rigtig gammel, saa bliver den Ret, eller, at Statens Ret over Bønderjorden maa være ble-

ven udtømt ved den Velthed, saa at efter den Tid er der ikke blevet Andet tilbage end den Cirkel af Love, hvis Retfærdighed man ikke længere bestrider, eller han maa sige, at denne Statsmaxime har overlevet disse Love og er endnu tilstede, at Staten altsaa staaer med sin fulde Myndighed til under Former, som efter andre Tidens Anskuelser og Behov findes at være de rette, at ordne Bønderjordens Brug til det Formaal, hvorfor den bestandig har været bevaret, nemlig til Subsistens for den danske Bønderbefolkning, et Spørgsmaal, der ganske vist praktisk har faaet langt mindre Betydning, efterat saa store Elementer ogsaa udenfor Bønderstanden ere komne frem i Landet, og efterat saa stor Deel af Bønderbefolkningen er gaaet over til at blive Selveiere, men som dog i Principet vedbliver at være det Samme. — Naar den ærede Ordfører nu forelægger mig det Spørgsmaal, om jeg ikke vil erkende, at Godseteren eier det til hans Gods hørende Bøndergods, saa svarer jeg: Jo; og dersom man spørger mig, om jeg paastaar, at de derpaa værende Fæstere have en Medieidomsret, saa svarer jeg Nei. Men naar man ikke vil lade en Sag være klar ved blotte og bare Ord, ved det blotte Navn, saa spørger jeg, om Godseteren har hele det Indbegreb af Rettigheder og Naadigheder, som høre til Begrebet Eiendomsret, og da svarer jeg med Hensyn til Hovedgaardsjord: Ja, Godseterne ere fulde og frie Eiere af Hovedgaardsjorden; men med Hensyn til Bønderjorden gjælder det jo, at Godseteren ikke kan lade den være ubenyttet, han kan ikke bruge den selv — jeg taler ikke om det singulære Tilfælde, at han kan flytte fra sin Herregaard ind i en enkelt Bøndergaard — og han kan heller ikke overlade dens Brug til Andre, paa hvilken Tid og hvilke Vilkaar han vil, men han er i den Henseende underkastet et saa gjennemgribende Formynderskab, at der egentlig er meget saa Ting, han kan; ja, der er to Ting; han kan tage ligesaa Meget, han vil i Indfæstning, og ligesaa Meget, han vil, i Lande-